

УДК 378.147:33-051

Г. М. Романова,

доктор педагогічних наук, доцент

(Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана)

roman-ania@rambler.ru

СТРАТЕГІЇ ІНДИВІДУАЛЬНО-СТИЛЬОВОГО ПРОЕКТУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті визначено та обґрунтовано чотири ключових стратегії індивідуально-стильового проектування навчальних технологій, які обумовлені стилістичними особливостями викладачів та виявляють певні домінанти у цій діяльності: конструктивну ("навчальні цілі як заплановані результати – зміст навчання"), процесуальну ("сутність навчальної діяльності – конкретизовані навчальні цілі – алгоритм діяльності"), концептуальну ("загальні цілі – визначення результатів діяльності та контролю за їх досягненням"), гуманістичну ("цілі щодо розвитку особистості студентів – мотивування студентів до навчання").

Ключові слова: навчальні технології, стратегії індивідуально-стильового проектування, домінанти.

Постановка проблеми. У гуманістичній парадигмі найважливішою цінністю виступає особистість людини з її здібностями та інтересами. Отже, перед освітою постає завдання формування вільної особистості, що здатна самостійно мислити і приймати рішення, визначати свій життєвий шлях, удосконалювати себе і своє оточення. Тому особливого значення набуває підготовка викладачів до проектування таких навчальних технологій, які б забезпечували природний процес розвитку особистості студентів, робили навчання цікавим і захоплюючим, сприяли встановленню в процесі навчання партнерських відносин між викладачами та студентами, створенню атмосфери комфорту і психологічної безпеки. Важливою концептуальною ідеєю такої підготовки є урахування в процесі підготовки викладачів до проектування навчальних технологій (ПНТ) індивідуальних стилів цієї діяльності. На нашу думку, суб'єктність у проектуванні навчальних технологій полягає у наданні викладачем до цієї діяльності свого індивідуального стилю.

Аналіз досліджень і публікацій. Науковому обґрунтуванню підготовки викладачів до дидактичного проектування, зокрема проектування навчальних технологій (ПНТ), присвячені роботи Н. О. Брюханової [1], Г. П. Васяновича [2], О. М. Спіріна [3], В. Ю. Стрельникова [4] та ін. Так, Г. П. Васянович підкреслює, що традиційні моделі навчання викладачів у системі підвищення кваліфікації не спрацьовують, оскільки досвід, до якого вони залучають викладача, є нав'язаним ззовні і тому педагогічно необґрунтованим [2: 189]. Водночас, існує потреба у визначенні психологічних умов відповідної підготовки викладачів. Отже, тема статті є актуальною.

Формування мети статті. Мета статті – обґрунтувати стратегії індивідуально-стильового проектування навчальних технологій.

Викладення основного матеріалу. Під індивідуально-стильовим проектуванням навчальних технологій (ІСПНТ) ми розуміємо творчу діяльність викладачів щодо забезпечення гарантованого досягнення результатів навчання на основі усвідомлення особливостей індивідуального стилю цієї діяльності, продуктами якої є авторські навчальні технології.

Викладачі по-різному усвідомлюють свою роль, по-різному ставляться до окремих аспектів викладання, ставлять різні акценти у навчальному процесі. Це зумовлено їхніми психологічними перевагами, які певною мірою визначаються типом особистості. Тип особистості викладача виявляється у звичному і зручному для нього образі дій, який водночас є подібним до інших. Індивідуально-типологічні особливості викладача впливають на стиль його діяльності, на перевагу одних функцій управління над іншими.

У своєму дослідженні ми виходили з того, що на основі індивідуально-типологічних особливостей викладачів формуються їх стилі проектування навчальних технологій ("Конструктивіст", "Діяч", "Концептуаліст", "Гуманіст"), і що це має враховуватись у підготовці до означеної діяльності.

Наша позиція полягає в тому, що у підготовці викладачів до проектування навчальних технологій усвідомлення ними власного стилю ПНТ може стати основою індивідуалізації їхнього навчання.

У підготовці викладачів до ПНТ вважаємо за необхідне враховувати такий аспект: якщо мета є вихідним моментом проектування навчальної технології, то послідовність подальших кроків, які являють собою детальні відповіді на запитання щодо мотивації, змісту, методів та форм навчання, контролю, може змінюватись залежно від стилю педагогічної діяльності. Так, для "Конструктивістів" пріоритетним є забезпечення контролю, "Діячі" занурюються в процес діяльності, "Концептуалісти", насамперед, беруть до уваги цілісність та зв'язки між окремими складовими, "Гуманісти" концентруються на мотивуванні студентів, створенні сприятливих умов для розкриття їхньої індивідуальності.

Важливим є питання про критерії продуктивності індивідуального стилю ПНТ, який, на нашу думку, має передбачати такі властивості:

- 1) адаптивність – здатність адекватно пристосовуватися до нової професійної ситуації;
- 2) гнучкість – використання того чи того способу реалізації діяльності залежно від наявних можливостей педагога, студентів та чинників освітнього середовища;
- 3) соціальна зорієнтованість – кожен викладач має певну міру соціальної відповідальності перед суспільством, наукою;
- 4) інноваційність – постійний пошук й опанування нових способів професійної діяльності;
- 5) прогностичність – передбачення й попередження негативного впливу на професійну діяльність та створення комфортних умов для успішної її реалізації;
- 6) презентативність – представленість індивідуального "Я", його самовизначеність;
- 7) гуманістична спрямованість.

Дослідження індивідуально-стильових особливостей проектування викладачами навчальних технологій підтвердило доцільність визначення таких стилів ПНТ як "Конструктивіст", "Діяч", "Концептуаліст", "Гуманіст". Загалом, треба зазначити, що серед представників конструктивного стилю переважають викладачі циклу професійних дисциплін, але є викладачі і гуманітарних, природничо-наукових та психолого-педагогічних дисциплін; для представників діяльницького стилю характерне явне переважання викладачів професійного циклу дисциплін (86 %), є незначна кількість викладачів гуманітарних дисциплін; серед концептуалістів також переважають викладачі професійного циклу та є представники всіх інших циклів, серед викладачів природничо-наукового циклу порівняно з представниками інших стилів переважають саме концептуалісти; серед гуманістів розподіл між професійним, гуманітарним та природничо-науковим циклами є більш рівномірним, а стосовно психолого-педагогічного циклу порівняно з іншими стилями вони переважають.

Цікаво, що серед викладачів зі стилями "Конструктивіст", "Концептуаліст", "Гуманіст" більшість не проходили курсів підвищення педагогічної кваліфікації, тільки для представників стилю "Діяч" спостерігається зворотна тенденція. Зазначимо також, що у баченні творчості як сенсу життя перше місце посідають представники стилю "Гуманіст", на другому місці концептуалісти, а на третьому – діячі, і лише серед конструктивістів більшість не погоджується з такою думкою.

Щодо загальної готовності викладачів до ПНТ треба зазначити, що високий рівень спостерігається лише у представників гуманістичного стилю, на достатньому рівні вони також переважають серед інших. Серед конструктивістів не спостерігається прояву низького рівня готовності, вони, як і концептуалісти, домінують на середньому рівні.

Отримані результати дозволяють визначити чотири стратегії ПНТ, обумовлені стильовими особливостями викладачів. Так стильові особливості конструктивістів реалізуються у проектувальній діяльності за вектором "навчальні цілі як заплановані результати – зміст навчання", який символізує доміную, спрямованість викладачів у ПНТ. Детальніше їх шлях ПНТ можна окреслити так: постановка навчальних цілей – проектування навчального змісту – вибір методів і форм та навчання у комплексі з розробкою системи контролю – підготовка засобів мотивування студентів – розробка алгоритмів діяльності – оформлення результатів проектування. Відповідно до назви стилю назовемо цю стратегію конструктивною.

Стратегія представників стилю "Діяч", яку можна назвати процесуальною, реалізується за вектором "сутність навчальної діяльності – конкретизовані навчальні цілі – алгоритм діяльності". Послідовність кроків є такою: конкретизація навчальних цілей та алгоритмізація діяльності – проектування змісту – вибір засобів мотивування студентів – вибір методів і форм діяльності – розробка системи контролю – оформлення результатів проектування.

Стратегію концептуалістів (назовемо її концептуальною) реалізується за вектором "загальні цілі (як заплановані результати навчання так і розвиток особистості студентів) – визначення результатів діяльності та контролю за їх досягненням". Цей шлях є таким: "постановка цілей – розробка системи контролю – вибір методів і форм навчання – розробка алгоритмів діяльності у комплексі з підготовкою засобів мотивування студентів – проектування навчального змісту – оформлення результатів проектування".

Стильові особливості ПНТ гуманістів реалізуються у гуманістичній стратегії за вектором "цілі щодо розвитку особистості студентів – мотивування студентів до навчання", а особливості проектування втілюються у такій послідовності кроків: цілепокладання – підготовка засобів мотивування студентів – вибір методів і форм навчання – проектування навчального змісту – розробка системи контролю – розробка алгоритмів діяльності – оформлення результатів проектування.

Зазначимо, що опис шляхів є узагальненим і достатньо умовним, оскільки залежно від сформованості готовності до ПНТ викладачі не завжди реалізують усі аспекти цієї діяльності.

Висновки та перспективи. Дослідження стильових особливостей ПНТ підтвердило доцільність визначення таких стилів, як "Конструктивіст", "Діяч", "Концептуаліст", "Гуманіст". На основі отриманих експериментальних даних визначено чотири ключових стратегії індивідуально-стильового проектування навчальних технологій, які обумовлені стилістичними особливостями викладачів та виявляють певні домінуючі у ПНТ: конструктивна ("навчальні цілі як заплановані результати – зміст навчання"), процесуальна ("сутність навчальної діяльності – конкретизовані навчальні цілі – алгоритм діяльності"),

концептуальна ("загальні цілі – визначення результатів діяльності та контролю за їх досягненням"), гуманістична ("цілі щодо розвитку особистості студентів – мотивування студентів до навчання").

У подальших дослідженнях планується вивчення механізмів індивідуалізації навчання викладачів проектуванню навчальних технологій на основі відповідних стилів діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Брюханова Н. О. Методика навчання майбутніх викладачів технічних дисциплін проектуванню дидактичного матеріалу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 "Теорія та методика навчання" / Н.О. Брюханова. – Харків, 2002. – 19 с.
2. Васянович Г. П. Підвищення кваліфікації педагогічних кадрів на Заході / Г. П. Васянович // Педагогіка і психологія професійної освіти : [науково-методичний журнал]. – Львів : Львів. наук.-практ. центр проф.-техн. освіти АПН України ; Нац. ун-т "Львівська політехніка" ; Ін-т пед. і психол. проф. освіти АПН України, 2009. – № 5. – С. 187–193.
3. Спирін О. М. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів інформатики за кредитно-модульною системою : [монографія] / О. М. Спирін ; [за наук. ред. акад. М. І. Жалдака]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 300 с.
4. Стрельников В. Підготовка викладачів до проектування системи інтенсивного навчання / В. Стрельников // Вісник Львівського університету. Серія : Педагогіка – 2009. – Вип. 25, Ч. 1. – С. 40–47.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Bryukhanova N. O. Metodyka navchannya maybutnix vykladachiv tekhnichnykh dystsyplin proektuvannyu dydaktychnogo materialu [Methodology of Future Technical Teachers' Teaching of Didactic Material Projecting] : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk : spets. 13.00.02 "Teoriya ta metodyka navchannya" / N. O. Bryukhanova. – Kharkiv, 2002. – 19 s.
2. Vasyanovych G. P. Pidvyshhennya kvalifikatsiyi pedagogichnykh kadriv na Zakhodi [Pedagogical Staff's Further Training on the West] / G. P. Vasyanovych // Pedagogika i psykhologiya profesiynoyi osvity [Pedagogy and Psychology of the Professional Education] : [naukovo-metodychnyy zhurnal]. – L'viv : L'viv. nauk.-prakt. tsentr prof.-tekhn. osvity APN Ukrainy ; Nats. un-t "L'vivs'ka politekhnika" ; In-t ped. i psykhol. prof. osvity APN Ukrainy, 2009. – № 5. – S. 187–193.
3. Spirin O. M. Teoretychni ta metodychni zasady profesiynoyi pidgotovky maybutnix uchyteliv informatyky za kredytno-modul'noyu systemoyu [Theoretical and Methodical Bases of Future Informatics Teachers' Professional Preparation on the Credit-Unit System] : [monografiia] / O. M. Spirin ; [za nauk. red. akad. M. I. Zhaldaka]. – Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2007. – 300 s.
4. Strel'nikov V. Pidgotovka vykladachiv do proektuvannya systemy intensyvnoho navchannya [Teachers' Preparation to the Intensive Teaching System Projecting] / V. Strel'nikov // Visnyk L'vivs'kogo universytetu. Seriya : Pedagogika [Lviv University Journal. Series : Pedagogy]. – 2009. – Vyp. 25, Ch. 1. – S. 40–47.

Матеріал надійшов до редакції 10.10. 2013 р.

Романова А. Н. Стратегии индивидуально-стилевого проектирования учебных технологий.

В статье определены и обоснованы четыре ключевых стратегии индивидуально-стилевого проектирования учебных технологий, которые обусловлены стилевыми особенностями преподавателей и обнаруживают определенные доминанты в этой деятельности: конструктивную ("учебные цели как запланированные результаты – содержание обучения"), процессуальную ("сущность учебной деятельности – конкретизированные учебные цели – алгоритм деятельности"), концептуальную ("общие цели – определение результатов деятельности и контроля за их достижением"), гуманистическую ("цели развития личности студентов – мотивирование студентов к обучению").

Ключевые слова: учебные технологии, стратегии индивидуально-стилевого проектирования, доминанты.

Romanova A. N. Strategies of the Individual-Stylish Planning of Educational Technologies.

The concept "individual-stylish planning of educational technologies" is grounded in the article, these researches of stylish features of educational technologies planning, which confirmed the expedience of the selection of such styles, are resulted as "Constructivist", "Figure", "Conceptualist", "Humanist". The article identifies and justifies four key strategies of the individual stylistic design of educational technologies, which are stipulated to the stylistic teachers' peculiarities, and determines certain dominants in this activity: constructive ("educational goals as planned outputs – learning content"), procedural ("the essence of learning activities – educational purpose – algorithm activities"), conceptual ("common goals – determination of results of operations and the control over their implementation"), humanistic (millennium development of the students' personality – motivating students to study").

Key words: educational technologies, strategies of the individual-stylish planning, dominants.